

Dragan Bulatović

Odeljenje za istoriju umernosti, Filozofski fakultet, Beograd
dbulatov@f.bg.ac.rs

MUZEALIZACIJA STVARNIJE BUDUĆNOSTI BAŠTINA I RESURSI

U radu se predočavaju elementi istrošenosti modela institucionalne muzealizacije mesta i vremena i ukazuje na prednosti muzealizacije procesa podsticanja pamćenja u neumoljivoj izvesnosti informatički predvidljive slike buduće stvarnosti. Slučaj investiranja u 'odevanje' i 'oblačenje' nasleđa.

Ključne reči: muzeji, istorija, institucija, baština, resursi, gazdovanje, *brand*.

Muzeji su kao javne institucije, polovinom 19. veka, bile vrlo poželjan instrument učvršćivanja nacionalne ideje. Poslednjih četvrt veka, još jednom u svojoj nedugoj istoriji, muzeji postaju javna atrakcija. Ovoga puta makar samo zbog svoje ljuštore. Kao prestižna arhitektonska rešenja javljaju se u razvijenim zemljama sveta zdanja koja već svojim izgledom pokrivaju onaj deo značenja reči *muzej* koji upućuje na ekskluzivnost nutrine koja ište koketnost „oblake“. Još jedna muzejska euforija, naizgled paradoksalno, raskriva još jednu kardinalnu institucionalnu krizu, krizu muzealizacije. Nakon anarhista, koji su prvi artikulisali ranjivost, štaviše – bolest isključivosti institucionalne socijalizacije, futuristi su ostali najistaknutiji avangardistički glasnogovornici protiv sistema očuvanja konvencija u kojima se odavno izgubio nepatvoreni sistem vrednosti. Muzej kao institucija ima istorijsko nasleđe najpodatnije instrumentalizacije. Svejedno ko ga je upotrebljavao ili kome se podavao, da li su to bili uzvišeni nacionalni interesi ili neumoljivi ekonomski zahtevi, muzej je kao institucija priznavao svoju povodljivost.

Istoričar umetnosti i kurator nacionalnog muzeja moderne umetnosti u Parizu, Žan Kler je 1974. godine najavio „verovatni nestanak muzeja, krajem XX veka, u obliku u kome je poznat“ (J. Clair:1974). Tada već poznat kao pouzdan tumač avangardnih, antimuzejskih i *antiumetničkih* pojava u XX veku, potonji direktor Pikasovog muzeja, uopštio je tada svoju tezu o kraju *imaginarnog* muzeja na muzej uopšte. Ideja Malroovog *imaginarnog muzeja* izdisala je kao jedna od poslednjih utopija tipičnih za XX vek. Kler se očito nadao da će muzej, nakon što ga je Malro kasnih četrdesetih oslobodio tereta uloge *državne institucije u službi zaštite javnog interesa*, te uzdigao do nivoa ideje o dobru kao individualizovanom imanju, doživeti još jednu, ovoga puta stvarno radikalnu transformaciju u kojoj će

se otrgnuti nasleđu instrumentalizacije. Mogao je misliti pre svega na to da se Malroov psihologizam o kreativnom, podsvesnom nasleđivanju stvaralačkih veština, kao i pronošanje poslanstva umetničke poruke do svakog pojedinca u svakom vremenu, može i mora zameniti stvaralačkim aktivizmom, koji na kraju XX veka nije rezervisan samo za „veštake“. Biće da se Kler nadao da će muzej na kraju veka podleći objedinjenom pritisku konzumenata-stvaralaca, scijentista-stvaralaca a, dakako, i aktivizmu savremenih umetnika, koji svoje tradicionalno poslanstvo – da pruže sliku sveta – žele da ostvare kao *svoje*, a ne samo kao poslanstvo u srećnom spoju okolnosti patronatstva, ideologije, politike... U svoj ozbiljnosti bitno poremećenog statusa umetnika realizatora–ilustratora, na koji je već sve manje uticao tradicionalni tržišni, u ovom slučaju muzejsko-galerijski sistem, Žan Kler je očekivao stvaralačko *preplitanje* dva do tada najistrajnija modela muzeja – kao *preteksta i konteksta*. Jedan je stvarao prostor iskazivanja *poretka shvatanja*, a drugi je omogućavao ispoljavanje *shvatanja poretka* društva. Kler priželjkuje da „autoritarno i segregacionističko poimanje muzeja kao mesta za nagomilavanje i kapitalisanje dela i njihovo paranoičko nadkodiranje pomoću koga ona postaju umetnička *in aeterno*, nezavisno od svoje svetovne pripadnosti“, ustukne „pred *delirantnim poimanjem, šizofreničnim dekodiranjem* koje zamršuje sve taksinomije, dopuštajući *ispoljavanje svih kodova* i omogućavajući *prepuštanje dela slobodnom opticanju naslade*“. Ideju radikalno drugačijeg muzeja on vidi u otvaranju mogućnosti poimanja *putem preplitanja kao gibajućoj sili koja dovodi u pitanje konvencije, i potresa sve uobičajene kodove*. Osnajući svoju tezu dinamizacije modela muzejske delatnosti preplitanjem kao *gibajućom silom*, semantikom preplitanja na koju ukazuje Rolan Bart „*kao preokretanja reda nasleđa, zadovoljstva proizlaženja ranijeg teksta iz kasnijeg*“ (Bart:1975), Žan Kler jasno opredeljuje perspektivu muzejske episteme novog stoleća.

KONVENCIONALIZAM

Ako je jasno da građanski muzej nudi poredak poimanja vremena i njegove berzanske vrednosti: viška vrednosti vremena kapitalističke ekonomije, jasno je da je iznutra ranjiv samo ako se stvarnost, čiju sliku generiše, radikalno izmeni. Svaka namera da se u njegovom poimanju situira ideja preplitanja poimanja stvarnosti dolazi kao strana poretku vrednosti koje on sledi. Štaviše, iz uljuljkane birokratizovane pozicije važne društvene institucije, muzej te ideje vidi tek ovlaš, kao u retrovizoru. No, pozicija „pogled izvan stvarnosti“, kroz retrovizor, sa udobnog tapacirunga, to jest sa uzetim pravom na ignoranciju, indikativna je i kada su u pitanju ozbiljna pomeranja u ekonomskoj doktrini i aktuelnoj berzanskoj praksi. Činjenica ovog zrcaljenog muzejskog pogleda na stvarnost jeste bivalentna. Najpre, činjenica da muzej i dalje postoji potvrđuje da društvene sile još nisu našle radikalniji model promena, te da je muzejska slika društvene moći i *najbolja slika najboljeg poretka* postala još važnija, još „istinitija“. Sa manje cinizma može se tek reći, da muzej, nastavljajući svoj *deveti život*, genereše tek *rekompoziciju berzanske ekonomije*. Ono što se danas nudi jeste tek novi ram za rekonpoziciju, a Sloterdajk bi već morao da dopiše svoj registar *muzejskih cinizama* (P. Sloterdijk:1983). Naime, najnovija konvecija UN govori o *održivom razvoju*, a u nastavku obavezuje

i na očuvanje *kulturnog krajolika*. Reklo bi se, dolazi na red jedno od zaveštanja velikog posvećenika baštini, jednog od poslednjih socijalističkih entuzijasta, osnivača UNESCO-vog međunarodnog saveta za muzeje, tvorca modela *muzeja na mestu nasleđa*, tvorca modela „*eko-muzeja*“, Žorž Anri Rivijera. Eksperiment sa proglašenjem područja prirodne, kulturne, istorijske, privredne baštine kao nezaustavljelog života i (dalje) zaštićene proizvodnje, načina života i običaja, zajedno sa svim žiteljima kao baštinicima i zaštitnicima, trajao je deceniju-dve, za života ovog, potonjeg direktora nacionalnog muzeja narodne umetnosti i tradicije, a do danas se nije ugasio. Perspektiva mu je, međutim, osujećena onog trenutka kada je okarakterisan kao *spora korist*, kao dugoročna investicija sa prevelikim *grejs periodom*.

Sve u svemu, *održivi razvoj*, a sa tim i globalistički model muzejskih institucija, podrazumeva *mamut produkciju*, pokrovitelje, eventualno fondacije koje tu mogu da investiraju, te nove definicije muzejskih proizvoda. Ne bi li se predupredila ogrešenja o ovu staru buržoasku instituciju, treba podsetiti na konvencije.

POŽELJNOST MNEMOSINE

Muzeji su baštinske ustanove u kojima se na osnovu opšteg sistema vrednosti generišu procesi očuvanja pamćenja. Taj proces podrazumeva individualizaciju vrednosti svedočanstva u značenjski bogatim predmetima, koji su u nekoj stvarnosti (koje više nema ili upravo ističe) bili izraziti predstavnici roda ili vrste. Na svojevrsan način, posvajanje opštih vrednosti rađa se u procesu pojedinačnog prepoznavanja, personalizacije. Ovaj proces je moguć samo ako postoji aktivna potreba pojedinca, ako imamo „htenje“ da upamtimo. Tako je u baštinskoj, pa i u muzejskoj **ličnosti** privatnost podrazumevajući izvor istinitosti. Samo je u različitim vremenima socijalizacija tih procesa bivala katkad izrazito personalna (tačnije – u ličnosti kolekcionara ostvarena slika opšteg htenja), katkad izrazito kolektivna (tačnije – kolektivno sprovedena ideja jednog ubeđenja). Ako bi se reklo da muzealizacije bez privatnosti nema, ne bi se doprinelo smanjenju diskrepancije koja postoji između javnog i privatnog kada je u pitanju socijalizacija muzealizacije. Najpre zbog toga što zakon uvek reguliše odnose delanja ljudi na nivou moguće institucionalizacije. U važećem zakonu o kulturnim dobrima, socijalizacija potrebe baštinjenja, koja je, izvesno, jedinstvena, obavljena je po opštem principu socijalističke utopije, a prava preneti na institucije koje provode doktrinarnu praksu u kojoj se potvrđuje kolektivna svojina. Ne samo naše bivše društvo, nego i mnoga društva u modernoj istoriji nastojala su da javnošću podržavljenih individualnih delatnosti potru privatnost u njima. Ne samo iz svojinskih razloga, nego, pre svega, zbog potvrde ispravnosti ideologije društvene promene. Instrumentalizacijom privatne delatnosti baštinjenja potvrđivan je identitet zajednice, a njegovi legitimiteti nalaženi su u predmetima starih kolekcija. Ovi su, pak, ostajali bez svojih autentičnih tvorca. Baštinarstvo je uspešno socijalizovano, samo je, moglo bi se reći, „otac nepoznat“: ako je tvorca nevažan, onda je „dozvoljeno“ nadomestiti i autentičnost svedoka dokumentom drugog reda

– kopija, falsifikat, novotvorevina po starim uzorima ili sa sekundarnim kontekstom svedočanstva. To je i ključna tačka ranjivosti doktrinarne zaštite, koju je moguće ilustrovati mnogim bolnim primerima. Stanje ukinute privatnosti podstiče, kao i svako stanje zabrana, kako upozorava Andre Šastel u svojoj raspravi o pojmu baštine, kriptokolekcioniranje. Zahvaljujući toj istorijski važnoj zakonitosti, baštinski korpus se popunjavao („kripio“) u vremenima velikih društvenih promena – vremenima koja donose promenu zvaničnih državnih stavova i u kojima novi sistemi vrednosti traže svoje istorijske i baštinske potpore – upravo iz privatnih kolekcija.

POŽELJNOST IZLASKA IZ KRIZE INSTITUCIJE

Nije prirodno i dalje birokratski realizovati ideju baštinjenja. Odbrana prava baštinjenja dovodi u pitanje ekskluzivnost državne institucije u ovoj oblasti, kada je ona samo nominalni titular, a stvarno joj nedostaju mehanizmi efikasnog delanja. Kako god svrstali uzroke neefikasnosti – od lepeze klasičnih oblika birokratizacije budžetskih ustanova, preko zakonske i podzakonske nedorečenosti, do profesionalne nespremnosti na standardizaciju poslova u okviru muzealizacije, za leđima će im stajati nedostatak odlučnosti da se u aktivnoj, neinstrumentalnoj socijalizaciji baštine prizna njen stvarni strateški značaj. Jednom rečju – da interes ove i svake vlasti bude omogućavanje afirmacije baštinskih vrednosti, pre svega i uvek, a tek potom i sebe kao ekskluzivnog titulara.

Kada je u pitanju iskren odnos prema muzealizaciji, izvesno je da se njene faze (sistematsko trezoriranje, ekspertska verifikacija, dokumentacijski sistemi, te upotreba baštine) jasnije mogu planirati, pratiti, procenjivati, pospešivati i korigovati kada se izdvoje iz opšteg referata jednog državnog službenika (koji će uvek za svoju bednu nadoknadu moći da nabroji dovoljno nekih stručnih aktivnosti u svojoj ustanovi, odnosno da će jedna ustanova uvek moći da opravda svoje, dakako minimalne dotacije nekom, svejedno kojom, javno vidljivom aktivnošću).

Ako bi strateški važan bio neprekidni nadzor nad stanjem baštine, te njegova trezorska zaštita, naučna eksplikacija baštinskih vrednosti, te njihov edukativni spas od zaborava i afirmacija baštine kao nosećeg sistema vrednosti, lako je zamisliti i efikasnije uređenje ove društveno važne delatnosti. Čini se suvišnim ukazivati na pozitivnu praksu drugih zajednica u kojima postoji makar stroža doktrina državne strategije, ako ne baš uvek i odgovarajuća obuhvatna socijalizacija baštinskih vrednosti. Podela nadležnosti i poslova u muzealizaciji na specijalizovane službe (kao što su centralni registri i katalogi, trezori pokretnih dobara, dokumentacijsko-informacijski centri, centri prevencije i tehničke zaštite, instituti za proučavanje baštine i razvoj metodologije otkrivanje nosilaca muzealnosti i njihovog uključivanja u aktivan život zajednice, centri za naučavanje baštine, centri za afirmaciju baštinskih vrednosti) učinile bi mogućim da se, osim obaveznih vidova delovanja posredstvom državnih ustanova (tipa trezora kulturnih dobara, centralnih kataloga i sl.), dobar deo poslova obavlja servisno, preko subjekata koji, zahvaljujući posedovanju licence, odnosno profesionalne sertifikacije, dobijaju projekte, garantujući standardni kvalitet obavljenog posla.

BAŠTINA JE *RESURS*!?

Pogledajmo hrabro i iskreno stvarnu stranu ovog predmeta. Baština u socijalnom smislu presudno počiva na rimskoj građanskoj instituciji *patrimoniuma*, pravu nasleđivanja i obavezi očuvanja i produženja naslednih obaveza. *Pravo i obaveza* jeste, zapravo, formula održanja opšteg dobra: onaj ko nasleđuje svojim imanjem uvećava ili održava u bogatstvu opšte imanje; prenošenjem imanja uvećava naslednikovo, a odstupa, patrimonijumski spokojno, od svog titularnog učešća u opštem dobru. Kada ovo prihvatamo, onda volimo da kažemo *baština je resurs*. *Resurs* je termin iz ekonomske teorije koji pokriva i takozvani standard života, što je još uvek ekonomska kategorija, ali i obrazovanje i kulturu (doduše, i njih u smislu ekonomičnosti i isplativosti). Ako smo uporni, lako se vidi da ekonomska teorija priznaje *OIKONOMI (ikonomi)* kao doktrinu **dobrog gazdovanja** ili organizacije života u jednoj zajednici, koja obezbeđuje njeno **održanje**. Ako mislimo na istorijsko značenje ovog termina, jasno je da se radilo o manjim zajednicama (manastirske zajednice, gradovi – čak i kada su bile državnice) koje su kao glavni opšti zadatak imale zaštitu i održanje pomoću sopstvenih resursa (ilustrativni su trenuci opsada neprijatelja), te njihova doktrina mora da spada u **dragoceno nasleđe**.

Dakle, i u savremenoj ekonomskoj teoriji obrazovanje i kultura koštaju, a isplativi su onoliko koliko doprinose ekonomskom razvoju. Ako je doktrina održivosti **nasleđena** (i to kao dragocenost), znači da je neko investirao u njeno pamćenje i tada će se ceniti kao sopstveni resurs. Naravno, tragična je ona situacija kada sopstvenu doktrinu uopšte ne shvatamo kao resurs (ili je ne poznajemo dovoljno), pa se među **doniranim doktrinama** ne snalazimo, nemamo poredbenu meru sopstvenog i drugog iskustva, a tada prevlada linija manjeg otpora pod formulom: *darovnom se konju zubi ne gledaju*.

Strategija održivog razvoja, nažalost, čita se površinski. U njoj se, u zaštitnom smislu, prepoznaje turizam, katkad specifikovan kao *kulturni*, a on prepoznaje eksploataciju baštine (baština mu se podaje, rekao bi Sloterdijk, a budući da je tradicionalno shvaćena kao nešto odavno mrtvo, to je prilično gadan primer nekrofilije). Izlaz iz morbidne situacije samo je jedan: baština nije skup davno nestalih aktera i odavno urušenih objekata ili funkcionalno izmenjenih dragocenosti po trezorima. Baština je aktivno sećanje i živo trošenje iskustva, zapravo – nezaboravljena mera životnih vrednosti. Da se ne bi pomislilo da se radi o bežanju iz ekonomskog diskursa u poetski, podsećamo na sledeće: bez svake sumnje, **u ekonomskoj formuli društvene vrednosti proizvoda**, kada je u pitanju baštinska delatnost, **pojavljuje se informacija**, a ona poslednjih decenija ima svoje izuzetno tržišno mesto (izrazit je primer važnosti informacije na berzi i sl.). Dakle, ono što se blagorodno „otuđuje“ sa tela baštine jeste informacija o bogatstvu svedočanstva, višeznačnosti kojom se objekti i baštinski događaji nude konzumentu. Nije više pitanje kako **to** nudi neka baštinska „bašta“ a ne školska učionica. I škola se napaja na neposrednim svedocima vremena, pa tek na interpretacijama (teorija i praksa „aktivnog učenja“), a baštinski fondovi su izvorišta na koja idemo aktivno, svojom voljom, štaviše – gonjeni potrebom.

BAŠTINA KAO „ZAŠTIĆENI PROIZVOD“ ŠTA JE GARANCIJA VREDNOSTI U 'BAŠTINSKOM BRANDU'?

Jedno je izvesno – standardi delatnosti odgovaraju na zahtev za *garantovanim poreklom*. Profesionalno delovanje garantuje istinitu informaciju o nasleđu kao svedočanstvu. No, za baštinski fond neophodan je minimum standarda koji ga tretira kao *živi korpus*. Ovo već podrazumeva ne samo predmetnu zaštitu i kolekcioniranje nosilaca baštinskih informacija (njihovu stručnu, multidisciplinarnu, tipološku ili morfološku trezorsku obradu), već očuvanje procesa „svedočenja“ u materijalnom i nematerijalnom vidu, tj. pamćenja, kao i mogućnost oživljavanja i ponavljanja saznanjnih procesa.

KAKO JE TO IZVODLJIVO?

U svakoj delatnosti baštinjenja važna je harmonizacija svih subjekata kojima je nasleđe prirodan, inspirativan, obavezujući ili interesni prostor rada (počev od intimnog kolekcioniranja do referalnih državnih obaveza dokumentovanja).

Harmonizaciju vodi: (a) dobro predviđanje (već studije razvojnih planova moraju da pođu od baštinskih iskustava) i (b) sinhronizovane akcije investiranja: onih stvarnih, ekonomskih investicija, i onih „duhovno“ strateških – obrazovnih i kulturnih.

U pragmatičkom smislu, to je delatnost dosledne primene i stalnog unapređenja (c) standarda u oblastima:

1. multidisciplinarne sertifikacije (naučno-stručna obrada) fondova,
2. zaštite korpusa baštine kao *nosilaca* svedočanstava, // trezoriranjem fondova i kao *značenja* svedočanstava, // dokumentovanjem fondova, te
3. eksploatacije fondova, kao // sektorska – horizontalna i vertikalna povezanost subjekata i ustanova baštinjenja, i // međusektorska – horizontalna i vertikalna povezanost korisnika baštinskih dokumentacionih i živih resursa, od naučnih, obrazovnih, upravnih, privrednih subjekata i ustanova do kulturnog turizma i produkcije zabave i uživanja.

Strateški posmatrano (*ad a*), neophodno je potvrditi dokumentima, ali i u neposrednoj primeni, da **baštinski korpus čini svekoliko nasleđe** prirode i njenih mena koje čovek beleži zajedno sa svim drugim tragovima svog prisustva. Potom, treba potvrditi da je samo **neprestano korišćenje baštinskih iskustava** i održavanje njenih vrednosti garant pouzdanog pamćenja i razumevanja procesa u kojima su nastajali svedoci prošlih vremena. Samo „oživljavanje baštine“ kao sopstvenog iskustva obezbeđuje jasniji vidik u budućnost.

Strateški prioritet dat baštini omogućio bi disperziju baštinske delatnosti na njene prirodne generatore i nosioce: oni koji žive neotuđeni od prirode bili bi neposredni čuvari, kustosi, konzervatori, propagatori, u uslovima „održivog“

razvoja u svojevrsnim „eko-muzejima“. Ona većina „otuđenih“ borila bi se u rasponu raspoloživih mogućnosti, od udruženja za zaštitu potrošača do programskih odbora elektronskih medija i raspodele budžeta, da vrati baštinsko iskustvo održanja. Njihov put do statusa kustosa biće dug i neizvestan i ostaće tako zauvek, ako se u strategije obrazovanja ne utka iskustvo baštinara. Naravno, radikalno se može intervenisati samo u oblasti obaveznog obrazovanja, a u ostalim vidovima treba propagirati sisteme vrednosti koji su se bar nekoliko puta u istoriji potvrđivali kao poželjni za sve članove zajednice.

Strategije razvoja sigurno nisu za ignorisanje (*ad b*), a disperzija nadležnosti u baštinskoj delatnosti treba da dobije svoju regulativu.

No, mimo dosadašnjih iskustava (*ad c*), **svaki vid posedovanja, brige, upotrebe, prezentacije i popularizacije** treba kao deo opšteg dobra da ima podršku zajednice. Državna briga bi, osim registra (pravne zaštite) dobara od nacionalnog značaja, morala da sistemom katalogizacije podrži evidenciju (potvrđivanje) baštinskih celina i objekata, da pruži stručnu pomoć u obradi i dokumentovanju sabranih celina u privatnom vlasništvu, da omogući preventivnu zaštitu muzejski verifikovanih kolekcija, da pruži stručnu pomoć u prezentaciji kolekcija i da ih preko jedinstvenog imenika učini dostupnim svima za upoznavanje i korišćenje.

Svi vidovi podrške, kada su u pitanju predmeti i celine visokih kategorija, treba da pripadaju **obaveznom vidu**, u registru i prevenciji, a da se ostalim omoguće stručni programi, realizovani uz pomoć davalaca koji bi imali poreske olakšice za donacije u delatnosti baštine.

Minimum standarda koji bi zakon predviđao za samostalnu baštinsku ustanovu bio bi jedinstven za javne i privatne ustanove. Zakon već predviđa registraciju delatnosti iz oblasti muzejskog i baštinskog rada u okviru *nematičnih sistema*. Isti bi model trebalo primeniti i na privatne kolekcije i zbirke kada ne postoje uslovi da oni samostalno deluju.

Karakter muzejske ustanove i pravo na ime uslovljeno je postojanjem fonda koji po svojoj strukturi, kao i po karakteristikama činilaca, odgovara zahtevu da predstavlja svedočanstvo (predmeti svojim svojstvima i uzajamnim odnosima čine u celini pouzdan – naučno proverljiv – izvor svedočanstava o nekoj prošloj stvarnosti). Dokumentovanje fonda potvrda je njegove vrednosti i prvi postupak zaštite. Dokumentacija fonda verifikovanog kao spomenički vrednog, obaveza je i mora biti javna. Shodno verifikaciji fonda, neophodno je odrediti uslove trezoriranja. Nakon ispunjenja ovih uslova, fond se imenuje kao *kolekcija, zbirka* ili *muzej* – ovo samo ako ima uslova da uđe u javnu eksploataciju i ponese i druge, pre svega edukativne, naučne, kulturne i zabavne funkcije. Uslovi se mogu ostvariti i posebnom saradnjom, utvrđenom ugovorima sa matičnom (prema vrsti muzejskog materijala ili administrativnoj nadležnosti) institucijom ili projektima strateškog plana zaštite. Eksploatacija se ostvaruje ugovorima i projektima sa obrazovnom institucijom, kulturnom ili turističkom organizacijom, a sve one, dakako, mogu biti individualni, prethodno sertifikovani, akteri strateškog projekta baštinjenja.

Pored rigidnosti standarda, ostaje uvek pitanje težine aktuelnih odluka kojima se popravljaju praksa baštinjenja. Da li je mudrija odluka jedne lokalne zajednice da iz državnog investicionog fonda uzme sredstva za oživljavanje privrede, ili odluka druge da iz ovog fonda podigne zgradu pozorišta. Ekonomisti bi rekli da oživljavanje privrede realno podiže kupovnu moć stanovnika, pa bi lokalno pozorište mudrom ponudom uvećalo prihod i preživelo. Sa druge strane, investicija u zgradu proizvodi nove zahteve za održavanjem i eksploatacijom ogromnog prostora, koji se tek planiranim oživljavanjem teatarske produkcije sigurno ne daju lako zadovoljiti. Konkretnije, Somborsko pozorište sačuvano je u dramatičnim vremenima promena, jer je tradicionalno imalo koncept održavanja širokog repertoara, dok je Subotičko pozorište veći deo svoje istorije egzistiralo kao mesto za izvođenje gostujućih produkcija. Upravo jedna od importovanih manifestacija, poput FEST-a, svojom ga je žestinom ugrozila i dovela do istorijske devastacije izvorno neoklasicističkog zdanja. Može se reći da je tradicionalizam jedne institucije (somborske) omogućio produkcijski kontinuitet, te usputno sačuvao i arhitektonsku ljušturu kao i dalje adekvatnu, dok je, sa druge strane, avangardizam teatarskih projekata podrazumevao žrtvu klasične inscenacije u slučaju subotičkih promena osamdesetih i devedesetih godina prošlog veka. Baština je i jedno i drugo, a svaka revitalizacija **mora** da poštuje sve istorijske slojeve. Otkud onda tolika razlika u konačnom rezultatu. Zgrada Subotičkog pozorišta se, u aktuelnom projektu izgradnje iz sredstava NIP-a, zbog ozbiljne devastacije istorijskih slojeva u potpunosti žrtvuje (pitanje opravdanosti *ad hoc* ukidanja statusa zaštićenog nasleđa vek i po staroj zgradi, te stoga i najstarijoj namenski podignutoj građevini za pozorište u našoj državi) i novogradnjom se ulazi u nejasnu perspektivu scenske megaprodukcije.

Somborsko pozorište je, pak, svojim održavanjem repertoara neprekidno potvrđivalo svoju aktivnu ulogu i u održanju tradicionalnog teatarskog izraza (čuvanju nasleđa), i u izvanrednim inovacijama i kreativnim reinterpretacijama klasike i u revizijama scenske i izvan-scenske igre. Moćna produkcija održala je u dobroj kondiciji staru zgradu kao primarni teatarski okvir, a sve što je iz produkcije ulazilo u žestok dijalog sa tradicijom scenske igre, postavljalo se izvan same zgrade. Aktuelna pozicija ove produkcijski žive institucije vrlo je zahvalna. Oni baštine **svoju** dobru tradiciju, a svojoj publici, koja je odnegovana na bogatstvu različitosti teatarske igre, mogu da ponude, sa malo investicija, upravo očekivane postavke. Imati publiku najbolje je obećanje da ćete imati i sponzore i donatore.

Šta pretilo projektovanom megaprostoru „Subotičkog pozorišta“? Najpre, otvorena opasnost od dopunske namene, katkad komplementarne, katkad ne, a o tome će neumoljivo odlučivati godišnji bilans. Najgora stvar je da, pored izloga za druge, postane izlog drugih. Time bi utrnila poslednja svetiljka teatarske baštine subotičkog pozorišta, i kao zgrade i kao istorijske produkcije triju drama.

Upotrebljiva analogija za ove primere poigravanja, koliko sa baštinom toliko i sa nacionalnim investicijama, jeste analogija sa odnosom između onoga što je **živa produkcija** na temelju žive baštine, sa jedne strane, i **izloga** za „druge“, odnosno postojanje da bi se pokazali drugima, sa druge strane. Pri tom „**mi**“ nije, nažalost, trezor koji se raskriva, nego „**mi**“ **imalaca** trezora. Trezor koji sam ne

govori (kome se ne omogući da prozbori), uvek je samo šarena slika jednog, makar i zaljubljenog **našeg** doživljaja. Osim slike, pak, ozbiljniji je problem stvarnih investicija. One, po prirodi stvari, treba da slede standardne postupke i strateška opredeljenja, po prioritetu: najpre trezor, ekspertska-dokumenstacijska verifikacija baštinskih tezaurusa, neprekidna prezentacijska dostupnost, edukacijska eksploatacija, te marketinška produkcija pojavljivanja zaštićenog baštinskog imena.

Odenuti je saznanjem da bi joj sačuvali poželjnost, a potom je oblačiti, primereno požudama.

POMINJANI AUTORI I DELA:

J. Clair: 1974. *Erostrate ou le mussée en question*, Revue d'Estetique, 3-4, citirano u prevodu Branimira Stojkovića: *Žan Kler, Herostrat ili muzej pod znakom pitanja*, Kultura (Zavod za proučavanje kulturnog razvitka), 41 (Beograd 1978), 29-43.

R. Bart: 1975. *Zadovoljstvo u tekstu*, Niš (Gradina).

P. Sloterdijk: 1983. *Kritik der zynischen Vernunft*, Surkamp Verlag, Frankfurt am Main, citirano u prevodu Borisa Hudoletnjaka: *Kritika ciničkog uma*, Zagreb 1992. (Globus).

Dragan Bulatović

MUSEALISATION OF MORE REAL FUTURE: HERITAGE AND RESOURCES

This paper presents the elements of exhaustion of models of institutionalized musealisation of place and time, and points to the advantages of the process of musealisation through the process of motivation memory in the implacable certainty of informatically predicted image of future reality. The case of investment in “clothing” of heritage.

Key words: museum, history, institution, heritage, resources, brand, governing